

**ЗАБРАВЕНАТА ЛЕНТА: ИЗ АРХИВИТЕ И ИСТОРИЯТА
НА БЪЛГАРО-КИТАЙСКИЯ ДОКУМЕНТАЛЕН ФИЛМ
„С ПЕСЕН ПО КИТАЙ“ (1955)**

Андроника Мъртонова

**THE FORGOTTEN FILM REEL: ACROSS THE ARCHIVES
AND THE HISTORY OF BULGARIAN-CHINESE
DOCUMENTARY “WITH A SONG IN CHINA” (1955)**

Andronika Mårtonova

„Над езерото ляга вечер. По водата се мяркат силуети на лодки. Над Лун Цин слънцето е залязло. Последните му лъчи гаснат на хоризонта. Още по-дивна е вечерта на хълма на поета Бай Дзю – И Су Дум Пъ¹. През короната на палмите алеее езерото, в чиито води се оглежда Лун Цин. Влакът пухти през равното оризово поле, прекосява реки и канали, по които се носят белокрили джонки. В салона на влака, с който пътува ансамбъла са композиторите Петя Ступел (Петър Ступел – бел. авт.) и Жул Леви, поета Ив. Милчев (Иван Милчев – бел. авт.). Седнали до масичката Ступел и Леви творят. Милчев пише стихове. Новостройките на първата китайска петилетка, пленителният южен ландшафт, спомените за сърдечните среци с китайските хора, концертите на ансамбъла из големите градове на Китай ги вълнуват, подтикват към творческа работа.

*Поетът Ив. Милчев² и младите композитори
Петя Ступел и Жул Леви създават песен,
посветена на българо-китайската дружба.*

Слънчево утро над Нанкин. Общ изглед на града с високите крепостни стени, с широките улици и спокойното езеро.

¹ Във всички цитати е запазен оригиналният правопис, транскрипция на китайските имена, съкращения и езиков стил от епохата така, както ги откриваме в съответните извори и архивни документи.

² През 1954 г. писателят и поет Иван Милчев работи в Държавното военно издателство и ръководи редакция „Поезия“ в издателство „Български писател“. В сценария параграфите с по-голям лъв отстъп маркират както дикторския текст, така и вокалното изпълнение на ансамбъла (ерго – текстовото съдържание на песните).

Нанкин – „небесната столица“ на Тайпините, един от центровете на китайската революция. След Контрреволюционния преврат на Чан Кай-ши в 1927 год., в Нанкин се настани неговата клика.“

(ЦДА, ф. 391, оп.2, а. е. 34, №4, л.308)

Този откъс е от последните страници на окончателния сценарий на документалния филм с работно заглавие „Песен за дружбата“, внесен на 9 май 1955 г. в художествената комисия. Сценарният съвет одобрява проекта (както днес бихме казали) на драматурзите от българска страна: Христо Горов и Нюма Белогорски – режисьор на висок щат в студията и автор на филма, а от китайска – Ян Чжен-Я³ (сърежисьор). Ясно е обозначено, че консултантът на пълнометражния документален филм е също от китайска страна – У Бе-Хоя.

В края на 1955 г. лентата премиерно се появява на екран с ново заглавие, което е някак и по-подходящо, рекламно и кореспондиращо със съдържанието: „С песен по Китай“. Доколкото имаме информация, това може би е първият пример за копродукция в контекста на киното ни между България и Китай. Хроникалната документална творба проследява турнето на Ансамбъла за песни и танци при българската народна армия (АПТБНА), с тогавашен ръководител, основател и диригент Драган Прокопиев, в Китай (основно) и в КНДР (съвсем малка част).

Задължително трябва да подчертаем, че Ансамбълът за песни и танци при българската народна армия (АПТБНА) е със статут на военно-представителен за България и българската дипломация в епохата на ранния социализъм. Нещо повече (в едно наистина дълго и леко объркано „архивно“ изречение): „Ансамбълът е масово възпитателен инструмент, музикален и танцов институт на нашата нова социалистическа култу-

Сценарият на филма „Песен за дружбата“ / „С песен по Китай“, съхраняван във фонда на Студия за хроникални и документални филми

³ Вероятно трябва да е Ян Джея-я, но ще оставим изписано името така, както е в архивните документи

ра. Той се явява като могъщ лост, целящ демократизацията на изкуството – високо издигнат лозунг на Партията. Ето защо, директивите на ЦК се явяват като тясна кръвна връзка между партията и нашия изпълнителски апарат, от когото тези директиви се изпълняват с бодро чувство и твърда дисциплина, поради което следва да се отчете, че Ансамбъла за песни и танци на БНА като институт на социалистическата ни култура е поставен на чисто социалистическа идейна основа, намира се в тясна връзка с Партията и стои близо до широките народни маси.“ (ЦДА, ф.655, оп. 1, а. е. 16, л. 1),

Полковник Драган Прокопиев

Да се върнем към сценария на филма – той съдържа общо 37 страници и го откриваме в Централен държавен архив, във фонда на Студия за хроникални и документални филми (СХДФ). Ето как всъщност завършва и сценарият на „Песен за дружбата“:

„В Нанкин ансамбъла изнесе своя прощален концерт.

През гора от ръкоплескащи ръце камерата ни показва естрадата. Момци и девойки в български национални носии изпълняват ръченицата. Зрителите с жив интерес следят красивата игра.

Ръченицата предизвиква всеобщо възхищение.

На естрадата се намира хорът и оркестърът на Ансамбъла. Конферансието Минкин и преводачката У Къ-мей съобщават:

Ще се изпълни „Песен на дружбата създадена по време на турнето в чест на българо-китайската дружба.

Минкин и У Къ-мей се отдръпват. Пред оркестъра и хора застава Веселин Дамянов. Той пее.

*Слънце в Китай над оризищата грей,
нови заводи димят,*

*едро в България житото грей,
скели високо растат.*

*В боя калени,
в дружба сплотени,
двата народа строят.*

*В наш, те страни ще разцъфнат градини,
Нашият път е мира,
грей ни ти, ярка звезда от рубини,
дето пламтиш над Москва.*

*В боя калени,
в дружба сплотени
двата народа вървят.*

На фона на песента се редуват кадри: посрещането на българските артисти в Тиенцин; китайска публика, акламираща българските изпълнители на естрадите в Мукден и Ухан; сърдечно посрещане на китайските артисти в Димитровград и Ръжево Конаре; китайски студенти на първомайска манифестация в София.

Песента намира горещ отклик в сърцата на присъстващите. Размахват се цветя и пъстри кърпи. Букетите политат към естрадата. Артистите ги улавят, притискат ги до гърдите си и ги хвърлят обратно на публиката. Между естрадата и „залата“ се изгражда мост от живи цветя. Множеството подхваща „Песен на дружбата“.

*Макар, че пяхме на различни езици,
сърцата ни се разбираха без думи.*

(...)

Влакът бавно тръгва покрай живата стена от хора, които махат с кърпички, цветя и шапки. Влакът усилва хода си. След него тичат изпращачи.

*Силно туптяха сърцата на прощаване.
Така се разделят само родни братя...
Довиждане, Китай – страна на чудесен народ!
Довиждане, Китай – надежден защитник на мира в
Азия!
Довиждане, наш велик приятел и съюзник!“*

(ЦДА, ф. 391, оп. 2, а. е. 34, № 4, л. 309 – 311)

Реално финалните кадри на „С песен по Китай“ не завършват точно така, както е описано в сценария. След песента, изпълнена от хора и солиста Веселин Дамянов, наистина има вълнуващи кадри на екзалтирана китайска публика, хвърляне на планини от цветя, уловените въодушевени усмивки от публиката, трепетно изпращане на българския ансамбъл на железопътната гара от огромно количество хора, бавното потегляне на влака... Дикторският текст е малко по-различен и дори по-неудачен като избор от този, който е адекватно заложен в сценария. С интонационен патос и дълбок мъжки тембър, типичен за документалното ни кино и кинопрегледите от епохата, чуваме тромаво съставени изречения: *„Старите буржоазни писатели и публицисти представяха китайския народ като народ изостанал, тъмен, в невежествен страх. Той се разкрива сега след своята революция в цялата си здрава човешка природа, със своите стремежи, усърдие и мечти, и социалистически победи, които са и наши стремежи, мечти и победи. И никога нищо не ще помрачи дружбата между нашите народи“*. Не е ясно чии са последните редакторски вмешателства, но категорично заложеното от сценаристите е много по-сърдечно, поетично и красиво за замисления тържествен финал.

Категорично *„Песен за дружбата“* / „С песен по Китай“ заслужава внимание и реабилитация на паметта, защото е изключително ценен визуален документ за развитието на межкултурните връзки между България и Китай през 50-те години на ХХ в. Важен е също така за историята на българската и китайската кинематография и музикалното изкуство на двете страни. Също така трябва да отбележим, че през 2015 г. отбелязваме и 60-годишен юбилей от създаването на филма. Уви днес документалната творба, подписана от Нюма Белогорски и Ян Чжен-Я, е напълно забравена. Интересно е да отбележим, че лентовото копие е доста запазено, просто защото не е прожектирано и въртяно от киномашините. Много вероятно е филмът да е имал показ основно през 50-те години и при определени чествания, да речем свързани с конкретни празнични поводи. Като например награждаването на Нюма Яковлевич Белогорски⁴ с орден „Червено

⁴ Нюма Белогорски е противоречива личност в историята на българското документално кино. Някои го помнят като сурова и строго цензурираща фигура, твърде близо до властта и партията, а други – като колоритен, достолепен, принципен и сърдечен. Роден е в Одеса, Украйна през 25.04.1915 г. Следвал е философия и право в СУ „Климент Охридски“, както и журналистика в школите на СБЖ. Свързан е с партизанския отряд „Чавдарци“ и установяването на народната власт. През периода 1941 – 1944 е интерниран в еврейски трудов лагер. След 09.09.1944 г. става член на БКП и е агитатор на ОК на БКП в Провадия, след което се мести във Варна, където работи в Областния комитет на Партията. Основател на Радио Варна и Варненската опера (1946). Бил е началник-отдел на програмна дирекция „Радио София“ (1947 – 1949). В годините 1949 – 1951 е в държавно

знаме на труда“ (връчен на 28.VII.1965 г.) по случай 50-годишнината му и заради „неговите трудови и художествени постижения в областта на киноизкуството“ (ЦДА, ф.117, оп.31, а.е.2114, л.5). Или пък да е имал екранен живот и показ в тесен политически кръг, неминуемо обвързан с ЦК на БКП, Политбюро и визитите на висши официални лица от Китай.

Снимачен момент от
„Песен за дружбата“ / „С песен по Китай“

Днес „С песен по Китай“ (цветен, с времетраене 71 минути) се пази в лентохранилищата на Българска национална филмотека и може да бъде прожектиран единствено ако е програмиран от филмотечното кино „Одеон“ в София, при това в контекста на адекватна програмна схема. Със сигурност копродукционната документална творба би трябвало да има копие и във филмовия архив на Китай, но тази информация все още не е потвърдена. Като ценен документ за културните отношения между България и Китай би било удачно филмът да бъде дигитализиран или поне прехвърлен на дивиди, за да може да бъде видян от всички онези, които се интересуват, изследват, изучават историческото минало и периода на ранния социализъм. Не по-малък мотив за реставрация е и нуждата „С песен по Китай“ да бъде спасен от порутените и неадекватни лентохранилища на БНФ, където е обречен не само на забравя, но и на бавно унищожение.

Документалната лента на българо-китайския екип е всъщност държавна поръчка, задвижена с постановление и наредба на Министерски съвет по времето на управлението на Вълко Червенков. Целият снимачен и постпродукционен период е контролиран както от българска, така и от китайска страна. Всъщност нищо случайно не се организира и случва около производствените етапи на „С песен по Китай“. В архива на документалната студия откриваме следното:

предприятие „Българска кинематография“ на позиция началник-отдел „Пропаганда“. В студията за хроникални и документални филми е от 1951 като режисьор. Автор на множество филми и носител на национални и международни кинонагради. Умира през 1998 г. (повече виж – Янакиев 2000, 27).

„Молим да одобрите представителен списък на надписите на филма „Песен на дружбата“

1. Нюма Белогорски – режисьор
2. Ян Чже Я – режисьор
3. Христо Горев – сценарист
4. Нюма Белогорски – сценарист
5. Владимир Топенчаров⁵ – автор на текста
6. Лу И – автор на текста на китайската версия
7. У Бе Хоа – консултант
8. Жул Леви – композитор
9. Петър Ступел – композитор
10. Гун Дже Вей – композитор
11. Любомир Стоилов – асистент режисьор (цялото е задраскано със синьо мастило – бел.авт.)
12. Илия Китанов – оператор
13. Иван Желев – оператор
14. Цао Дин Юн – оператор
15. Живко Янков – монтажист
16. Георги Попов – художник
17. Георги Кръстев – звукооператор
18. Ян Чже Син – администратор
19. Васил Братанов – отговорник продукция (длъжността е задраскана, а е добавено със синьо мастило – административен ръководител, бел.авт.)
20. Рафаел Джипунев – административен ръководител (цялото е задраскано със синьо мастило – бел.авт.)
21. Саша Попов – диригент на Софийската държавна филхармония

Отговорник на продукция: В.Братанов (подпис, не се чете)“

Ако погледнем от съвременна гледна точка „С песен по Китай“ и се абстрахираме, доколкото е възможно, от идеологичните парадигми (неминуем патос в контекста на историческото време), ще открием, че фил-

⁵ Журналист, активен деец на БКП, историк и дипломат. Значима и неслучайна фигура в Политбюро, още повече че е бил и зам.-министър на външните работи (в периода 1947 – 1949), т. е. преди заснемането на филма. Много от статиите в българската специализирана филмова преса от 50-те години на ХХ в., свързани с китайско, вьетнамско, севернокорейско кино, всъщност са подписани от него. (виж Мартонова 2007: 41 – 48).

мът носи много поетичен и естетически заряд и се различава от корпуса на подобни филми, произведени у нас, произведени през 50-те години на ХХ в. Категорично хрониките и документалните творби по това време са доста по-идеологически наситени и не се обръща толкова внимание на художествената форма и визуалните решения. До голяма степен за това усещане за Китай, което е пропило изображението, е допринесъл и снимачният екип от азиатската страна. Още нещо интересно – за времето си (1954–1955 г.) филмът демонстрира завидно качество на картина, цвят, графика на надписите⁶ и звук. Тонобработката най-вероятно е извършена в лаборатория извън България. А това е доста съществен елемент, защото целият филм е наситен със записи от изпълненията на АПТВНА⁷, но и също така има сцени от представленията на китайските и корейските артисти. Ето какво свидетелства един от документите из архива на Студията за хроникални и документални филми:

„Съвместната българо-китайска продукция, цветния пълнометражен филм „С песен по Китай“ е завършен. Преди няколко дни получихме от лабораторията първото игрално⁸ копие. Недоброто качество на тона и други недостатъци при лабораторната обработка ни въздържаха от поръчка за второ игрално копие – български вариант и от изработването у нас на копие – китайски вариант на филма. Предвид представителния характер на филма, ние молим, най-бързи постъпки от Ваша страна за изработването на представителни копия в чужбина, където Вие намерите за най-добре, с оглед качествено и бързо излизане на филма на екран. Молим, при преглед на филма от страна на Правителството, да уредите присъствието на китайския посланик, който би изложил становището на китайската страна. Нашето желание, при възможност, на прожекцията да присъствуват от страна на Студията – директора на Студията и режисьора.“ (ЦДА, ф. 391, оп. 2, а. е. 8, л.304).

⁶ Титрите са бели, величествени, забележими, контрастиращи на яркочервения фон на тежка сценична завеса (Вероятно е и асоциативна препратка към патриотичната песен-химн от времето на Мао „Изтокът е червен“ / 東方紅, залегнала в репертоара и на българския ансамбъл.). Направен е сполучлив опит за източноазиатска стилизация в надписите. Буквите от кирилицата са с характерните изтънения, типични при калиграфирането на китайските йероглифи и процеса на изтеглянето на туша и четката от оризовата хартия.

⁷ Някои от записите за правени на терен в Китай, други са доснимани в България след връщането на Ансамбъла. Локациите са днешния Военен клуб (ЦДНА) и Военния театър (виж. Договора между СХДФ и АПТВНА от 1955 г.).

⁸ Има се предвид прокатно копие, такова, което е предназначено за киносалоните и обмен с държавите от социалистическия корпус.

Отпуснатите държавни средства в плана на СХДФ категорично не стигат и многократно се пускат молби до Държавното управление на кинематографията за дофинансиране. Още повече, че заснетият материал е категорично в повече. Екипът се връща и с добър лентов метраж от посещението в КНДР, от което впоследствие набързо се създава още един сценарий за различен филм – „Утро над Корея“ (1955), отново с режисьор Нюма Белогорски и сценарист Христо Горов. По време на постпродукцията в България пристига и екип от китайски кинематографисти и преводачи, за които се искат също допълнителни бюджетни средства, свързани с пребиваването им. А сетне – и достойното им изпращане. В това число се искат пари и за закупуването на подаръци за „китайските другари“. Няма да е пресилено, ако подчертаем, че настъпва паника в родната киностудия около китайската група. Така например в един от документите спешно се изискват да бъдат назначени още няколко машинописки, които да обезпечат безпроблемно работата по филма...

Настоящият текст е част от началната фаза на задълбочено изследване не само около филмовата документална продукция между България и Китай през далечната 1955 г. „Песен на дружбата“ / „С песен по Китай“ е иманентно обвързан с голямото турне на АПТБНА в Китай и Корея. Изключително важни архивни материали откриваме както във фондовете на Министерски съвет, Студията за хроникални и документални филми, Управление на кинематографията, Българска национална филмотека, така и в мемоарните документи за БКП⁹, Министерство на културата и Министерството на външните работи. Най-богатата база с документален материал, свързана с турнето на Ансамбъла, откриваме в личния архив на полковник Драган Прокопиев¹⁰, който ръководи състава¹¹.

⁹ Предстои да се издирят още материали, свързани с Рубен Аврамов Леви, който през 1954–1955 е министър на културата на НРБ. Интересно е да се изследват межкултурните връзки с Китай, докато той е на този пост.

¹⁰ Драган Василев Прокопиев е роден на 18 юли 1904 г. в гр. Кюстендил в семейство на учители. След завършване на средното си образование учи цигулка в Лайпциг (1923), в Париж (1924 и 1926), в Писек, Чехия и в Берлин (1928–1930). В България се завръща през 1930 г. и постъпва на работа като учител в Американския колеж в Симеоново. Едновременно с това основава и ръководи частното музикално училище „Бетховен“, което съществува до 1936 г. От 1940 г. е учител в Първа софийска мъжка гимназия. Участва и в камерни състави: цигулар в Чешкия (1927) и в Софийския квартет (1932–1935). След 9 септември 1944 г. основава по подобие на съветския Червенознаменен ансамбъл „Александров“ Военно-представителен хор, чийто диригент е до 1956 г. Др. Прокопиев работи и в областта на музикалната педагогика. Умира през 1988 г.

¹¹ Съставът на АПТБНА е огромен, а цялата българска делегация, която заминава за Китай и Корея, е може би над 250 души. Хористите от АПТБНА са към 100, танцьорите –

Тук може би трябва да се подчертае следното – в настоящия момент фондът на Прокопиев се ревизира и преподрежда, защото има на места фразиращи несъответствия между предоставените описи и архивни единици. Много от документите изобщо не са коректно обозначени или има сбъркани, непълни данни. Благодарение на адекватната, бърза, своевременна

*Драган Прокопиев получава поздравления
на китайска сцена*

и професионална намеса на инспекторите в Централен държавен архив, повечето от посочените в този текст библиографски данни са проверени и коригирани съобразно първичния опис. Въпреки всичко след време не е изключено да има на места леки неточности и разминавания из посочените тук архивни единици. Изследователският перфекционизъм най-малкото ме задължава да обърна внимание на този факт. Не на последно място – работата с извори е доста трудоемък и тежък процес, отнемащ значително време. Всичко това е и причина коректно да акцентирам върху началната фаза на изследването, още повече че и обемът на настоящия текст не би могъл (а и няма претенции) да представи изчерпателно цялата фактология и анализ около „С песен по Китай“.

И така: какво можем да открием в личния архив на полковник Драган Василев Прокопиев в контекста на дипломатическите и културните отношения между Китай и България? Отговорът е следният – изключително много интересна документация, интерпретации на фактологията и разнообразие на гледни точки. Програми, снимки, записи, докладни, винилови плочи, списъци, изрезки от отразяване на спектаклите в китайските вестници, протоколи от прослушвания, концепции, лични детайлни разработки на мизансцени, транскрипции с кирилица на китайски и корейски песни, подробна таблица с ясно обозначени подаръци и съответната им

30–40. В епохалното турне пътуват още хореографът Христо Цонев, лекарски екип, журналисти, снимачен екип, гореспоменатите композитори, заедно с майор Израел Аладжем, инструменталистите от състава, преводачи и пр. И не на последно място – ключови лица от висшия военен и партиен ешалон на НРБ.

левова стойност за протокола¹², дори има писма от влюбени ученички... Няма съмнение – турнето е величествено за българския Ансамбъл.

Програми от концертите в Китай

„Нашата програма – пише в свой доклад Прокопиев (ЦДА, ф.655, оп.1, а.е 94, л.13) – бе приета винаги добре от публиката. Песните се харесваха, защото засягаха теми, близки до сърцето на слушателите. Китайските командири споделяха, че нашите военни песни ще изиграят възпитателно въздействие върху китайските бойци. Китайският слушател е много искрен и спонтанно изразява своите чувства. (...) Ехтяха спонтанни възгласи – ца ла и го (да се повтори).“

И точно както е видно в последните кадри от филма на Белогорски, публиката е екзалтирана. Хвърля във въздуха шапки, букети с цветя, вика нееднократно на бис Ансамбъла, понякога хористите, инструменталистите и танцьорите повтарят по 4–5 пъти репертоара си.

Българската група заминава с влак от столичната жп гара на 16 август 1954. След ден престой в Москва поемат на Изток. На границата с Манджурия са посрещнати от китайския генерал Ли Джао-бин, който е зам.-началник на Главното политическо управление на Китайския народен революционен съвет. Сред посрещачите е и Вен Шу-джан – зам.-началник на канцеларията на Министерството на културата и други официални лица. На 2 септември българите са вече в Пекин, по доклада на Прокопиев са посрещнати от 4000 ентузиазирани посрещачи. Следващият ден е специален, защото за нашата делегация е уреден тържествен прием от министъра на културата Шен Ян Бин и Сяо Хоа – зам.-началник на главното полити-

¹² Например: напитки и цигари, необходими за срещи с китайски политически и културни деятели – Цигари „Рила“ – 5 кг; Цигари „Фемина“ – 2 кг; Сливово ракия – 10 литра; Мастика – 10 литра. За Мао Дзе Дун е предвиден чипровски килим, покривка за маса с национална шевица и дърворезбована кутия за цигари. За Чу Де от българския ген. Панчевски предметите са същите, без чипровския килим. И т. н. (виж ЦДА, ф.655, оп.1, а. е. 93, л.6–7)

ческо управление на китайската армия. На официалното събитие са поканени и културни дейци: композитори (Лун Джъ, Жен Жун), писатели (Мао Дун¹³, Тин И). Протоколните визити не спират. На 4 септември 1954 следва прием, даден от името на Чжу Де, отново министъра на културата Шен Ян Бин и генерал Хъ Лун за ръководството на китайския военен ансамбъл. Първият концерт на АПТБНА е осъществен във Военния театър на Народния революционен съвет на 5 септември 1954 г.

Снимка от архива на Драган Прокопиев –
посрещане на Ансамбъла в някой
от китайските градове

Изпращане на АПТБНА
на жп гарата

Турнето в Китай е по следния маршрут: „Пекин, Тяньдзин, Цзинан, Циндао, Синхай (Лиенюн) – по море, Сючоу, Нанкин, Шанхай, Ханчжоу, Наньчан, Чанша, Хэньян, Шаочоу, Кантон, Ханькоу, Вучанг, Ханьян, Чунцин, Чэнду, Сиянь (със самолет или през Ханькоу), Кайфын, Шицзячжуань, Пекин, Цзиньчжоу (Кинчоу), Мукден, Аниань, Валний, Чанчунь, Цзилин, Харбин, Цицикар.“ (Пак там, л.7). В ръкописна бележка Прокопиев отбелязва, че в Китай са изнесени 48 концерта, от тях 34 са проведени на закрито в зали, 15 – на открито, и е реализиран един радиозапис. Общият брой на китайските слушатели е 292 600 души. Със сигурност някой му е съобщил и подал тези данни. Съответно за Корея: концертите са 26, радиозаписът е един, а зрителите – 20 950 (Пак там, л.8). Друг е въпросът доколко тези статистики са партийно манипулирани.

Прокопиев, както и другите ръководни лица от Ансамбъла и българската политическа делегация се срещат на 12 септември със свои колеги в Съюза на композиторите на Китай. Там те получават похвала както за

¹³ Всъщност писателят Мао Дун (Mao Dun) и министърът на културата Шън Янбин (Shen Yanbing), изписан в документите като Шен Ян Бин, са едно и също лице. Мао Дун е творчески псевдоним.

Атрактивна снимка от Китай,
из архива на Прокопиев

Отзив в китайски вестник „Хубейжибао“
от 29.10.1954 от гр. Ухан за спектаклите
на българския ансамбъл

старателното произношение на китайски език, така и за правилното идеологично тълкуване на всички песни (партийни, военни и пр.), включително „Сърцата на народите бият в едно“ и „Изтокът е червен“, обозначен в архивните документи и като „Изтокът в червена зоря“. Двата творчески екипа работят заедно по окончателната програма. Ансамбълът предварително е подготвил следните китайски песни в обработка: „Дун фоан Хун“, „Чоан шъ дже жен мин и тео“, „Лань хуа хуа“, „Кан Дин“, „Сталин Мао Дзе-дун“, „Гъ чан Мао Джу си“ и др. Ето и свидетелството на Прокопиев: „Художественият ръководител на Ансамбъла влезе във връзка с китайските и корейските студенти в София. От тях той се ориентира за песенния репертоар на тия две братски страни. Бяха избрани най-характерните и най-хубавите китайски и корейски народни и масови песни, които да бъдат разучени от Ансамбъла. Разработката на тия песни

бе възложена на композиторите от Ансамбъла, които познават най-добре неговите възможности и неговата звучност. Когато песните бяха готови, започна тяхното разучаване. Бяха разучени 6 китайски песни на китайски език и три корейски песни на корейски език. Китайските студенти и корейските студенти оказаха голяма помощ на Ансамбъла при разучаването на песните. Те идваха всеки ден в Ансамбъла и подпомагаха хористите при заучаването на китайския и корейския текст. Хористите показаха високо чувство на отговорност при заучаването на китайския и корейския текст. Те търпеливо поправяха произношението на всяка една дума и се стараеха да направят дикцията на хора разбираема.“ (Пак там, л.8). Всъщност чуждестранните студенти в София помагат да преве-

дат на китайски песента „Пусто му лудо и младо“ от А.Карастоянов, впоследствие и „Що за пушка имаиш, Кольо“ от П. Бояджиев и „Напиши писмо на граничаря“ от Т.Попов. Хореографът Христо Цонев поставя китайски танц и скицира корейски, който впоследствие довършва като постановка в КНР. В окончателния концертен вид на програмата на АПТБНА има общо 12 песни и 4 танца. От тях 7 български, 3 китайски, 2 съветски. Някои са фолклорни, други военни. На български изпълняват: „Песен за партията“, „Ябълко златна“, „Китка ти падна, Дено“, „Защо плачеш, либе“ и „Везден орам, опам“. Целият този материал може много добре да бъде проследен в запазените в архива на Драган Прокопиев програми от различните спектакли в Китай. Интересното е, че програмите са на руски, китайски и английски език. От тях научаваме и че българската делегация е била зрител и на множество изпълнения на китайски артисти. Част от спектаклите преминават и под знака на своеобразен юбилей: 10 години от освобождението на България от фашизма и приемането на социалистическия строй. Или пък в чест на генерал-лейтенант Дяко Дяков. Заради това на страниците на някои от програмите са поместени и речи на официални лица:

Из речта на българския посланик в Пекин – Димитър Димов, който можем да видим и в кадрите на „С песен по Китай“: „Както с народо-демократичните страни, така и с Народен Китай, нашият народ е свързан със здравите и нерушими възли на братството и дружбата. Заедно с цели демократически свят българския народ искрено се радва на успехите на Народен Китай, в неговото народно стопанско и културно развитие по пътя на демокрация и социализма. Нас особено ни радват успехите и приноса на китайския народ в женевското съвещание за укрепване на мира по цял свят. Не веднъж е доказано, че без съдействието на Китайската Народна Република не може да бъде решен нито един международен въпрос. Само политическите слепци, авантюристите, подпалвачите на нови войни, онези войнолюбци от типа на САЩ, не желаят да признаят това. Но фактите са точни неща и съществуват независимо от политическо-

Писмо на гимназистка от Ухан адресирано до Драган Прокопиев. В писмото има превод на руски и малък подарък – две метални сърчица

Писмо от китайски приятели

то късогледство и авантюризм на някои хора. (...) Да живее и да крепне неразрушимата дружба между българския и китайския народи.“ (ЦДА, ф. 655, оп. 1, а. е. 95, л. 41а).

Из речта на У Ю-чан¹⁴: „Другари! Народите на Китай и България отдавна са свързани с тясна дружба. Двата народа следяха с безкрайно съчувствие и грижа революционната борба на другия. После формирането на КНР, Българи, веднага след СССР установи дипломатически отношения с нашата страна. Досега осво-

бодените китайски и български народи са утвърдили своята ненарушима дружба. За пет години отношенията на дружба и сътрудничество между Китай и България са получили значително развитие. С всяка година се увеличава обемът на стокообмена, с всеки ден се разширяват културните връзки. Генерал-лейтенант Дяко Дяков и АПТБНА бяха поканени да посетят нашата страна и това е голямо събитие в историята на Китай и България. Този ансамбъл ще гастролира из различни места на Китай и непременно ще се срещне с горещия прием от страна на широките народни маси на страната ни. Едновременно с това Правителствената делегация на КНР, оглавявана от зам. Премиера Дун Би-у, носеща със себе си сърдечната дружба на 600 милионния китайски народ за българския, замина за София за участие в Тържественото отбелязване на националния празник на НРБ. Това още повече ще задълбочи връзките между народите на Китай и България. (...) Другари! Тържествено отбелязваме огромен и радостен празник – освобождението на България. Разрешете ми от името на китайския народ още веднъж да изразя горещи поздравления към братския български народ и да му пожелаем големи успехи в по-нататъшното укрепване на народо-демократичната власт, строителството на социализма и съхранението на мира по цял свят. (...) Да живее НРБ!“ (ЦДА, ф.655, оп.1, а. е. 95, л. 39а – 40).

¹⁴ Изписан в документите като Wu Yü-chang и У Юй-чжан – член на централния народно-правителствен съвет на Китайската народна република.

Както по-горе споменахме – този текст е първи подстъп към богата колекция от архивни материали, свързани не само с турнето на АПТБНА на Изток, но и реализирането на може би първата филмова документална копродукция между кинематографиите на България и Китай. Тепърва много от фондовете трябва да бъдат проучени и фактологията съпоставена,

The image shows two pages of a document, likely a list or inventory. The text is in Bulgarian and appears to be a list of items or documents, possibly related to the Bulgarian delegation mentioned in the caption. The pages contain several columns of text and numbers, with some headings in bold. The document is titled 'Списък на българската делегация' (List of the Bulgarian Delegation).

Подаръчен списък на българската делегация

за да се направи един доста по-богат анализ. Кинотворбата на „Песен на дружбата“ / „С песен по Китай“ на Нюма Белогорски е важен аудио-визуален документ за историята на ранния социализъм на двете страни. Още повече, в една епоха, в която силата на телевизията и електронните медии все още не са реалност. Пренебрегването, отричането, изхвърлянето на старите филмови ленти и документални хроники само заради това, че са с идеологическо, комунистическо и/или партийно съдържание, е крайно неправилно, даже е и престъпно. От дистанцията на времето фактологията може да бъде фокусирана от различни ракурси и гледни точки. Историческото минало се манипулира активно именно когато не се съхраняват, опазват и препрочитат изворите. „С песен по Китай“ е част от българското, но и от китайското кино – такива, каквито са в дадената епоха. Затова кинотворбата и наративите около нея не бива да бъдат затрупани с пепелта на забравата. Киното е също носител на културната памет на нацията.

БИБЛИОГРАФИЯ

Договор със Студия за хроникални и документални филми за снимачната работа по филма „С песен по Китай“ – из архива на Драган Прокопиев, 1955: ЦДА, ф. 655, оп. 1, а. е. 92

Заповед на началника на ансамбъла, доклад, бележки и статии от Драган Прокопиев за концертите на АПТБНА в Китай, 1954 – 1955: ЦДА, ф. 655, оп. 1, а. е. 94

Изложение от профорганизацията на АПТБНА – из архива на Драган Прокопиев, 1955: ЦДА, ф. 655, оп. 1, а. е. 16

Мартонова 2007: А. Мартонова. Йероглифът на киното. Естетика и смисъл във филмите на Източна Азия. Панорама, София, 2007

Молба с изх. № 3348 от 16.12.1955, от Нюма Белогорски и Георги Панчев до Управление на кинематографията – из архива на Студия за игрални и документални филми, 1955: ЦДА, Фонд 391, оп. 2, а. е. 8

Народно събрание (НС), Препис от указ № 321 от 29.04.1965 г. за награждаване на др. Нюма Яковлевич Белогорски, 1965 г.: ЦДА, ф. 117, оп. 31, а. е. 2114

Постановление на Министерски съвет № 167 от 14.09.1954 за изработка на „Песен на дружбата“: ЦДА, ф. 391, оп. 2, а. е. 1

Програми на концертите на АПТБНА изнесени в НРКитай, 1954: ЦДА, ф. 655, оп. 1, а. е. 95

Протоколи от заседанията на комисията за одобряване на репертоара на АПТБНА по време на турнето в Китай и Корея, 1954: ЦДА, ф. 655, оп. 1, а. е. 93

Списъчен състав на екипа, изх. № 2013, подписан от В.Братанов – отговорник продукция, от 19.08.1955 – из архива на Студия за игрални и документални филми, 1955: ЦДА, Фонд 391, оп. 2, а. е. 8

Сценарий на „Песен за дружбата“ от архива на Студия за игрални и документални филми, 1955: ЦДА, ф. 391, оп. 2., а. е. 34, № 4

Янакиев 2000: А. Янакиев. Енциклопедия на българското кино. Личности. Филми. Титра, София, 2000